

ÖZEL EĞİTİME İHTİYACI OLAN BİREYLERİN EĞİTİM SÜRECİNDE YAŞADIĞI SORUNLARIN ÖĞRETMEN VE VELİ ALGILARINA GÖRE İNCELENMESİ

Editör

Serhat Tolga GÜLTEKİN

Yazarlar

Serhat Tolga GÜLTEKİN

Gülcan KARAKOÇ

Bindal GÜLTEKİN

Figen KARACA

**GLOBAL
ACADEMY**

Published by:

Global Academy Publishing House

Cover & Design: Global Academy Publishing House

ISBN Number: 978-625-6276-20-8

Publishing Date: February 19, 2025

Doi number: <https://dx.doi.org/10.59740/academy.81>

All rights of this book belong to Global Academy Publishing House.

No part of this publication may be reproduced, stored, retrieved system, or transmitted, in any form or by any means, without the written permission of the Global Academy Publishing House. Any person who does any unauthorized act in relation to this publication may be liable for criminal prosecution and civil claims for damages. This book published in this book have been double blind peer reviewed.

©Copyright February, 2025

Certificate No: 64419

Adress: Konutkent 2955. St. Oyak 1 Number: 8/6 Cankaya / Ankara / TURKIYE

The individual essays remain the intellectual properties of the contributors.

e-mail: globalyayinlari@gmail.com

<https://www.globalacademy.com.tr/>

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	5
Investigation of the Problems Experienced by Individuals in Need of Special Education During the Education Process According to the Perceptions of Teachers and Parents	6
Abstract	6
Özel Eğitime İhtiyacı Olan Bireylerin Eğitim Sürecinde Yaşadığı Sorunların Öğretmen ve Veli Algılarına Göre İncelenmesi.....	7
Özet.....	7
Giriş	8
Yöntem	15
Araştırmanın Modeli.....	15
Çalışma Grubu	16
Veri Toplama Aracı	17
Verilerin Toplanması ve Verilerin Analizi.....	18
Bulgular.....	19
Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	19
İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	23
Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	25

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	28
Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	31
Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular.....	33
Tartışma, Sonuç ve Öneriler	36
Öneriler	43
Kaynaklar	44

Tablolar Dizini

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Özel Eğitim Öğretmenleri ve Velilere Ait Bilgiler.....	16
Tablo 2. Özel Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Görüşler.....	20
Tablo 3. Özel Eğitimde Yaşanan Zorlukların Öğretmen-Veli İletişimine Etkisine İlişkin Görüşler.....	23
Tablo 4. Özel Eğitimde Yaşanan Zorlukların Öğretmen ve Velilerin Sorunlara Yaklaşımına Etkisine İlişkin Görüşler	25
Tablo 5. Özel Eğitimde Yaşanan Zorluklar Karşısında Öğretmenler ve Velilerin Kullandıkları Yöntemlere İlişkin Görüşler.....	28
Tablo 6. Öğretmenlerin ve Velilerin Birlikte Çalışmasına İlişkin Görüşler.....	31
Tablo 7. Özel Eğitimde Yaşanan Sorunların Çözümü için Yapılan Önerilere İlişkin Görüşler.....	33

Ön Söz

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadığı sorunların öğretmen ve veli algılarına göre incelenmesini hedefleyen bu araştırmanın yapılması ve tamamlanması sürecinde gece gündüz demeden bize destek veren, eğitimin ve öğretmenin ne kadar kutsal değerler olduğunu bize tekrar tekrar hatırlatan kıymetli meslektaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Serhat Tolga GÜLTEKİN
Editör

**ÖZEL EĞİTİME İHTİYACI OLAN
BİREYLERİN EĞİTİM SÜRECİNDE
YAŞADIĞI SORUNLARIN ÖĞRETMEN VE
VELİ ALGILARINA GÖRE İNCELENMESİ**

**INVESTIGATION OF THE PROBLEMS
EXPERIENCED BY INDIVIDUALS IN NEED
OF SPECIAL EDUCATION DURING THE
EDUCATION PROCESS ACCORDING TO
THE PERCEPTIONS OF
TEACHERS AND PARENTS**

**Serhat Tolga GÜLTEKİN¹
Gülcan KARAKOÇ²
Bindal GÜLTEKİN³
Figen KARACA⁴**

Millî Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim Öğretmeni

Millî Eğitim Bakanlığı, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik

Millî Eğitim Bakanlığı, Beden Eğitimi Öğretmeni

Millî Eğitim Bakanlığı, Okul Öncesi Öğretmeni

INVESTIGATION OF THE PROBLEMS EXPERIENCED BY INDIVIDUALS IN NEED OF SPECIAL EDUCATION DURING THE EDUCATION PROCESS ACCORDING TO THE PERCEPTIONS OF TEACHERS AND PARENTS

Abstract

Involvement of parents as well as special education teachers in the education of children with special needs is an issue supported by the laws of many countries in the world and Turkey. The roles of families as well as teachers are at an important point in ensuring that individuals in need of special education have a qualified education, acquire basic life skills, and participate in society as an active member. This research is carried out with the aim of examining and evaluating the problems experienced by individuals in need of special education during the education process according to the perceptions of teachers and parents. In this research, the case study model, one of the qualitative research methods, is used. Random sampling method was used in sample selection. The study group of the research consists of 31 people, including 16 special education teachers and 15 parents. A semi-structured interview form consisting of six questions was used to collect data. After obtaining the necessary opinions from the participants, content analysis was carried out by dividing it into themes and codes. As a result of the research, it was concluded that there were problems for teachers, parents, students and schools in the special education process. As a result of the research, opinions were reached that the problems experienced in special education affected the teacher-parent relationship both positively and negatively, and negative opinions were found to be more prevalent. As a result of the research, it was concluded that the problems experienced in special education were situations that affected the teachers' and parents' approach to the problems both positively and negatively, and it was found that negative opinions were more common. As a result of the research, it was concluded that there are methods for teachers and methods for parents in the face of difficulties experienced in special education. As a result of the research, suggestions were made for teachers, parents, Ministry of Education and guidance services to solve the problems experienced in special education.

Keywords: Special Education, Teacher, Parent, Special Education Problems.

ÖZEL EĞİTİME İHTİYACI OLAN BİREYLERİN EĞİTİM SÜRECİNDE YAŞADIĞI SORUNLARIN ÖĞRETMEN VE VELİ ALGILARINA GÖRE İNCELENMESİ

Özet

Özel gereksinimli çocukların eğitiminde özel eğitim öğretmenleri kadar ebeveynlerin de eğitim içerisinde yer alması dünyadaki birçok ülkenin ve Türkiye'nin de yasalarında desteklenen bir konudur. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitiminin nitelikli olmasında, temel yaşam becerileri kazanabilmesinde, topluma aktif bir üye olarak katılabilmesinde öğretmenler kadar ailelerin rolleri de önemli bir noktada bulunmaktadır. Yapılan bu araştırma özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadığı sorunların öğretmen ve veli algılarına göre incelenmesi ve değerlendirilmesi amacı ile yapılmaktadır. Yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli kullanılmaktadır. Örneklem seçiminde gelişigüzel örneklem yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma gurubunu 16 özel eğitim öğretmeni 15 veli olmak üzere 31 kişiden oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında altı sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcılardan gerekli görüşler elde edildikten sonra tema ve kodlara ayrılarak içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda özel eğitim sürecinde öğretmenlere, velilere, öğrencilere ve okullara yönelik sorunlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda özel eğitimde yaşanan sorunların öğretmen-veli ilişkisini hem olumlu hem olumsuz etkilediği yönünde görüşlere ulaşılmış olup olumsuz görüşlerin daha fazla olduğuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda özel eğitimde yaşanan sorunların öğretmen ve velilerin sorunlara yaklaşımını hem olumlu hem olumsuz etkileyen durumlar olduğu sonucuna ulaşılmış olup olumsuz görüşlerin daha fazla olduğuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda özel eğitimde yaşanan zorluklar karşısında öğretmenlere yönelik yöntemler ve velilere yönelik yöntemler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda özel eğitimde yaşanan sorunların çözümü için öğretmenlere, velilere, MEB'e, rehberlik servisine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özel Eğitim, Öğretmen, Veli, Özel Eğitim Sorunları.

GİRİŞ

Eğitim-öğretim süreci bireyin davranışlarını çok yönlü olarak ele almaktadır. Eğitimin bireyin davranışlarını şekillendirirken toplumun değerlerinden, düşünce yapısından, hayat şeklinden faydalanmaktadır (MEB, 2018). Toplumu oluşturan insanlar ortak özelliklere sahip olabildiği gibi farklı özellikler de taşıyabilmektedir. Eğitim için yapılan politikaların esas amacı ise insanların ortak ve farklı özelliklerine dayalı olarak eğitim yapılmasıdır. Ortak özellikleri bulunan insanlar dışında farklı özelliklere sahip insanlar da bulunmaktadır. Bu insanlar normal insanlardan belirgin bir şekilde farklılaşmaktadırlar. Farklılıkları bulunan bu insanlar özel gereksinimli insanlar olarak tanımlanmaktadır. Farklılıkların bu derecede belirginleşmesi özel gereksinimli bireylere özel eğitim verilmesini gerekli kılmaktadır. Özel gereksinime sahip bu kişiler genel eğitimden faydalanamadıkları için özel eğitim ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Aydın ve Karaç, 2015).

Özel gereksinimli olan bireyler 2018 yılında yapılan yeni yönetmelikle hem bireysel hem gelişimsel olarak akranlarından belirgin düzeyde farklılaştığı belirtilmiştir. Özel gereksinimi bulunan bireyler zihinsel, üstün zekâlı, işitme, görme, konuşma, bedensel olarak akranlarından farklılaşmaktadırlar (Tuğyanoğlu, 2023).

Özel eğitim, özel gereksinime sahip bireylere gereksinimleri doğrultusunda bağımsız yaşam becerileri kazandırmayı hedeflemektedir. Özel gereksinime sahip kişilere verilen eğitim kişilerin yetersizlikleri, ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmektedir (Kırcaali-iftar, 1998). Özel eğitimin esas amacı bireylerdeki problem davranışlarını ortadan kaldırmak, önlemek, azaltmak, temel yaşam becerilerini kazandırmaktır. Özel eğitimin genel eğitimden farklı olması farklı yöntem ve tekniklerin de kullanılmasını gerekli kılmaktadır (Sarı, 2003).

Özel eğitimin hedeflerine ulaşabilmesi için öğretmenler, idareciler ve ebeveynler iletişim ve işbirliği içinde olmalı, öğrencilerin eğitiminde sürekli dirsek teması yapmalıdır (Batu, 2000). Özel eğitim süreci sadece eğitimci ile yürütülen

bir süreç değildir. Öğretmenin aile, çevre ile iletişim halinde ve iş birliği içinde olması özel eğitimde istenen hedeflere ulaşılmasını sağlayacaktır (Batu, 2015; Özokçu, 2013). Özel eğitim istenen hedeflere ulaşılmasında bu yüzden hem öğretmenlerin hem de velilerin görüşlerinin alınması önem taşımaktadır.

Özel eğitim okulları bireyim tüm gelişim alanlarına, eğitim hedeflerine uygun bir şekilde eğitim vermesi gerekmektedir. Özel eğitim öğretmenin niteliği öğrencinin eğitimini olumlu yönde etkilemektedir. Öğretmenin niteliğinin yetersiz olması öğrencinin gelişim alanlarını geliştirememesine, temel becerileri kazanamamasına neden olmaktadır. Öğretmenin niteliğinin yanında velinin de çocuğunun eğitimine dâhil olması eğitim hedeflerine ulaşılmasında kritik öneme sahiptir. Öğretmen ve aile birlikte eğitim sürecini yönettiklerinde öğrencinin eğitimi ve gelecekteki yaşamı ciddi şekilde bu durumdan olumlu bir şekilde etkilenmektedir (Sarı, 2002).

Yapılan bu konu ile ilgili literatüre bakıldığında özel eğitim öğretmenlerinin, velilerin okul yönetimi, denetimler, RAM yerleştirmeleri, eğitim sürecinde, fiziki koşullarda ve kaynaklar gibi konularda birçok sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir (Himmetoğlu vd, 2022; Işık ve Seymen, 2022; Kılıç ve Akdemir, 2020; Karasu ve Mutlu, 2014). Yapılan bu çalışma literatür incelendiğinde yapılan çalışmalardan farklı olarak hem öğretmenlerin hem de velilerin görüşleri alınarak sorunların belirlenmesi, incelenmesi, değerlendirilmesi ve çözüm önerileri sunulması açısından önem taşımaktadır. Yapılan bu çalışmanın özel eğitim okullarına, özel eğitim öğretmenlerine, özel gereksinimli çocuğu olan velilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Özel eğitim, gelişimsel ve bireysel özellikleri yönünden normal gelişim özellikleri bulunan akranlarından ihtiyaçları açısından farklılık gösteren bireylere verilen eğitim olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2018). Her insanın bireysel açıdan farklı özellikleri bulunmaktadır. Günümüz eğitiminde çağdaş eğitim sisteminin uygulanmasından dolayı bireylerin özellikleri, farklılıkları dikkate alınarak bir eğitim verilmesini

ön görülmektedir. Özel eğitim bireylerin zihinsel, bedensel, sosyal ve duygusal farklılıklarına göre verilen eğitimi ifade etmektedir. Özel eğitim aynı zamanda bireyselleştirilmiş eğitimin verildiği bir eğitim hizmetidir (Tuğyanoğlu, 2020). Farklı bir tanımda özel eğitim normal gelişim gösteren akranlarından belirgin farklılıkları olan bireylerin ihtiyaçlarına göre bireylerin bağımsız olmasını ve topluma uyum sağlamasını sağlayan eğitimidir. Ayrıca bu eğitim bireylerde bulunan yetersizliklerin engele dönüşmesini önlemesini, toplumda aktif bir üye olarak hayatına devam etmesini sağlaması için bilgi ve beceriler kazandıran eğitimidir (Dayı vd., 2022).

Farklılıkları bulunan her bireye eğitim verilmesi anayasada belirtilmiştir. Anayasada bu durum 42. Maddede "kimse eğitim-öğretim haklarından yoksun bırakılamaz" olarak ifade edilmektedir (Resmi Gazete, 1982). Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin bu eğitimden yararlanabilmesi için dikkat edilmesi gereken faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler şunlardır:

- Özel eğitim uzmanlık gerektirmektedir uzman kişilerce bu eğitimin verilmesi gerekmektedir.
- Özel eğitim özel eğitime ihtiyacı olan bireyin ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulmuş bireyselleştirilmiş eğitim planı ile yapılması gerekmektedir.
- Özel eğitim uygun eğitim ortamlarında gerçekleştirilmelidir (Tuğyanoğlu, 2020).

Özel eğitim bireyin gereksinimleri doğrultusunda yapıldığı için özel eğitime ihtiyaç duyan bireyin yetersizliğinin belirlenmesi ve bu doğrultuda eğitim verilmesi gerekmektedir. Özel eğitim gerektiren yetersizlikler zihinsel, işitme, görme, ortopedik, özel öğrenme güçlüğü, dil ve konuşma yetersizlikleri, dikkat eksikliği ve hiperaktivite, otizm, davranışsal, duygusal ve sosyal uyum problemleri, üstün zekâlı ve üstün yetenekli olma olarak sınıflandırılmıştır (Cavkaytar ve Diken, 2007).

Özel eğitime ihtiyacı olan kişilerin birbirlerinden farklı özelliklerinin ve yetersizliklerinin bulunması özel gereksinimli bireylerin ortak noktalarını belirlemeyi zorlaştırmaktadır. Özel eğitimin en genel amacı özel gereksinimli kişilerin bağımsız bir şekilde yaşamasını sağlamaktır (Cavkaytar ve Diken, 2007).

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğine göre özel eğitimin amaçları şunlardır:

- Özel gereksinimli kişilerin toplumun beklentilerine uygun tüm faaliyetleri gerçekleştirebilmesi,
- Kendi yaşamsal faaliyetlerini bağımsız bir şekilde gerçekleştirebilmesi,
- Çevresi ile sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilmesi,
- Bağımsız olmamalarına neden olan tüm engellere yönelik önlemler alınması,
- Kendilerinde var olan performansı maksimum düzeyde kullanabilecek düzeye getirilmeye çalışılması,
- İhtiyaç duydukları eğitim için gerekli imkânların sağlanması,
- İlgi ve ihtiyaçları doğrultusunda doğru mesleğe yönlendirilerek, doğru mesleği yapmalarının sağlanması gerekmektedir (ÖEHY, 2020).

Özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşam becerileri kazanabilmesi, kendi kendine yetebilmesi, topluma aktif ve üretken bir üye olarak katılımda bulunabilmesi için eğitilmeleri gerekmektedir. Bu eğitimlerin gerçekleştirilebilmesi özel gereksinimli kişilere uygun eğitim ortamlarının oluşturulması ile sağlanabilmektedir. Bu eğitim ortamlarına özel eğitim okulları denilmektedir (Acar, 2000). Özel gereksinimli bireyler normal gelişim özellikleri gösteren bireylerle birlikte eğitim alıyor ise bu eğitim kaynaştırma eğitimidir. Normal gelişim gösteren akranlarının dışında bir eğitim kurumunda eğitim görüyorsa bu eğitim yerleri de özel eğitim okullarıdır. Özel eğitim okullarında eğitim özel gereksinimli bireye uygun olarak oluşturulmuştur. Özel eğitim

okullarında bireylerin yetersizlik durumlarına göre eğitim ortamları oluşturulmuştur (Barut ve Vural, 2012). Özel gereksinimli bireylerin eğitim gördüğü okullar şunlardır.

Bu okullarda özel gereksinimli birey normal akranları ile birlikte aynı okul ve sınıfta eğitim görmektedir. Bu okullarda verilen eğitim kaynaştırma eğitimi olarak ifade edilmektedir. Normal okullarda verilen eğitimler aşağıdaki gibi eğitim sınıflarından oluşmaktadır (Barut ve Vural, 2021).

Desteksiz normal sınıf: Bu sınıftaki eğitimin tamamından öğretmen sorumludur. Öğretmen öğrencilere uygun bir eğitim-öğretim programı hazırlamakta ve özel gereksinimli öğrenci de aynı programı takip ederek eğitim görmektedir.

Kaynak oda yardımlı normal sınıf: Bu sınıfta verilen eğitimde de özel gereksinimli öğrenci normal akranları ile eğitim görmektedir. Sadece ihtiyaç duyduğu alanda kaynak odada ek eğitim alarak eksiklerini kapatmaya çalışmaktadır.

Özel eğitim sınıflarında öğrenciler normal gelişim gösteren akranlarının okullarında eğitim almaktadırlar. Normal okullarda bu öğrenciler yetersizliklerine göre bir sınıfta özel olarak eğitim görmektedirler (Batu ve Vural, 2012).

Gündüzlü okullarda özel gereksinimli öğrenciler günün belirli bir zaman diliminde bir eğitim almaktadırlar. Bu eğitim sonrası özel gereksinimli öğrenciler ebeveynlerinin yanına gitmektedirler (ÖEHY, 2020).

Yatılı okullar hem gece hem de gündüz eğitimin verildiği özel gereksinimli bireylerin aynı tür yetersizlikleri bulunan kişilerle haftanın yedi günü aldığı eğitim türüdür (Kırcaali-iftar, 1998). Yatılı okullarda özel gereksinimli bireylerin performansları, ihtiyaçları, ilgi-istekleri ve yetersizlikleri dikkate alınarak Bakanlık tarafından uygun bir eğitim programı hazırlanmaktadır. Öğrencilerin akademik performansları ve birbirlerinden etkilenme durumları dikkate alınarak sınıflar oluşturulmaktadır. Bu okullarda seçmeli derslere ağırlık verilmektedir (Boz Başpınar, 2023).

Özel gereksinimli bireyler için yukarıda açıklanan okullarda eğitim görmelerine engel olan durumlar var ise bu öğrencilere eğitim-öğretim ev veya hastanelerde verilmektedir. Bu öğrencilere ev ve hastanelerde eğitim verilmesinin sebebi öğrenci için en uygun ortamın ev ve hastane olmasıdır. Öğrencinin bedensel, fiziksel veya zihinsel durumunun okula gitmeye müsait olmamasından dolayı ev ve hastanelerde bu öğrencilere eğitim verilmektedir (Tekin İftar, 2010).

Çocuklar öncelikle doğduğu aile ortamı ile ilişkiler kurmakta sonrasında ise çevresi ile ilişkilerini oluşturmaktadır (Zan ve Özgür, 2004). Normal gelişim gösteren çocuklara nazaran özel gereksinimli çocuklar aileleri ile ilişkileri daha yoğun olmaktadır. Bu sebepten dolayı özel gereksinimli çocuğun eğitim hayatında aile çok önemli bir yer tutmaktadır (Vural Batık ve Bayrakdar, 2017). Özel gereksinimli çocuğun eğitiminde aile üyelerinden en çok anne ve baba katılım göstermektedir. Bu kişilerin eğitimine aile yapısına bağlı olarak büyükanne ve büyükbaba da katılım gösterebilmektedir (Pang, 2010).

Ebeveynler özel gereksinimli çocuğun eğitimine çeşitli alanlarda katılım göstermektedirler (Benson, 2008). Bu katılımların ilki bireyselleştirilmiş eğitim programıdır. Bu eğitim programı hazırlanırken ebeveynler karar verici konumda bulunmakta ve hedeflere daha kolay ulaşılmasında olumlu etkiye bulunmaktadırlar (Kargın, 2007). Ebeveynlerin en çok katılımda bulunduğu bir diğer durum ise özel gereksinimli çocuğun ev ödevlerine yardımcı olmaktır. Diğer katılım durumları ise ebeveynlerin okul etkinliklerine katılması, okul ve sınıfı ziyaret etmesi, okulda karar verme durumlarında yer alması, öğrencinin sınıfına konuk ve uzman olarak katılması, bilgilerini paylaşması gibi durumlar yer almaktadır (Carlisle vd., 2005). Bunların dışında ebeveynler özel gereksinimli çocuğun evdeki eğitimine katkıda bulunabilmektedir. Ebeveynler evde eğitici rolünü üstlenerek çocuklarının eğitimde başarıyı yakalamaları sağlanabilmektedir (Sani Bozkurt vd., 2021).

Normal gelişim gösteren çocukların eğitiminde olduğu gibi özel gereksinimli çocuğun eğitiminde ailenin etkisi oldukça yüksektir. Çünkü özel eğitimin temel amacı çocuğun bağımsız olmasını sağlamaktır. Bunu sağlayabilmek için de ailenin kesinlikle çocuğun eğitimine katılım göstermesi gerekmektedir (Girli ve Sabırsız, 2011). Ailenin çocuğun eğitiminde çok önemli olmasının en büyük sebeplerinden bir tanesi çocuğun en yakın gözlemcisi olarak aile bulunmaktadır. Aile çocuğun zayıf ve güçlü yönlerini daha iyi bilmekte ve bu da eğitime daha fazla katkı sağlamalarını sağlamaktadır (Ulugöl ve Cavkaytar, 2020). Özellikle tuvalet becerisi gibi becerilerde ailenin öğrencinin eğitimini desteklemesi bu becerileri daha kolay kazanmasını sağlamaktadır (Özkubat ve Töret, 2014). Özetle ailelerin çocuğun eğitiminin içerisinde bulunması ve öğretmenlerle işbirliğini sağlaması özel gereksinimli çocuğun eğitiminde önemli bir noktada bulunmaktadır.

Özel gereksinimli çocukların eğitiminde özel eğitim öğretmenleri kadar ebeveynlerin de eğitim içerisinde yer alması dünyadaki birçok ülkenin ve Türkiye'nin de yasalarında desteklenen bir konudur (Sucuoğlu, 1996). Milli eğitim Bakanlığı'nın 2018 yılında yayınladığı yönetmelikte ailelerin özel eğitim sürecinin tüm aşamalarında etkin bir şekilde bulunmasının gerekli olduğu belirtilmiştir. Yapılan çalışmalar özel gereksinimli öğrencinin eğitiminde başarı sağlanması için özel eğitim öğretmenlerinin velilerle iletişim ve işbirliği içerisinde olması gerektiğini belirtmişlerdir (Çelenk, 2003). Özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitiminin nitelikli olmasında, temel yaşam becerileri kazanabilmesinde, topluma aktif bir üye olarak katılabilmesinde ailelerin rolleri önemli bir noktada bulunmaktadır (Ulugöl ve Cavkaytar, 2020).

Ailelerin özel gereksinimli çocuğun eğitime katılmasında özel eğitim öğretmenlerinin ebeveynleri işbirliğine davet etmesi etkili olmaktadır (Hoover-Dempsey, 2005). Öğretmenlerin aileleri özel eğitim sürecine dâhil etmesinde etkin rol alması özel eğitimde karşılaşılan sorunların çözülmesinde ve özel eğitimde istenen hedeflere ulaşılmasında önemli bir faktördür (Çakmak, 2010). Özel gereksinimli

öğrencinin eğitim hayatında öğretmenlerin etkisi kadar ailelerin de önemli olması bu konunun araştırılmasını değerli kılmaktadır. Araştırmanın bu amacı doğrultusunda hem özel eğitim öğretmenlerinin hem de velilerin görüşlerinin incelenmesinin özel eğitim öğretmenlerine, okul yöneticilerine, velilere ve literatüre fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan bu araştırma özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadığı sorunların öğretmen ve veli algılarına göre incelenmesi ve değerlendirilmesi amacı ile yapılmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır.

1. Öğretmen ve velilerin özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
2. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadığı zorluklar, öğretmenler ve veliler arasındaki iletişimi nasıl etkilemektedir?
3. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadığı zorluklar, öğretmenlerin ve velilerin bu sorunlara yaklaşımını nasıl etkilemektedir?
4. Öğretmenler ve veliler, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadıkları sorunların çözümü için hangi stratejileri kullanmaktadır?
5. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadıkları sorunların çözümü için öğretmenlerin ve velilerin birlikte çalışması ne ölçüde önemli görülmektedir?
6. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadıkları sorunların çözümü için neler önerilmektedir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadığı sorunların öğretmen ve veli algılarına göre incelenmesine ilişkin öğretmen ve veli görüşlerinin

incelenmesini amaçlayan nitel bir araştırmadır. Bu araştırma türü bir problem durumu ile ilgili insanların amaçlarını ortaya koyabilmek için oluşturulmuş araştırma soruları üzerinde çalışılmasını sağlamaktadır (Creswell, 2020). Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması modeli kullanılmıştır. Kullanılan bu modelle yapılan çalışmalarda bir konu hakkında sistematik veri toplanıp derinlemesine betimlenip incelenme yapılmaktadır (Meriam, 2015).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Mardin ili ve ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel eğitim okullarında görev yapan 16 öğretmen ve özel eğitim okullarında çocuğu bulunan 15 veli olmak üzere 31 kişiden oluşmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun oluşturulmasında geliş güzel örneklem yöntemi kullanılmıştır. Geliş güzel örneklem yöntemi, araştırmayı yapan kişinin belirlediği örneklem büyüklüğüne göre evrenin bir parçasını herhangi bir şekilde oluşturmasıdır (Arlı ve Nazik, 2005). Araştırmacının herhangi bir okula giderek gelişgüzel olarak gönüllülüğe dayalı örneklemine belirlemesi gelişgüzel örneklem yöntemini kullandığını göstermektedir. Çalışma grubuna ait bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Özel Eğitim Öğretmenleri ve Velilere Ait Bilgiler

Katılımcılar	Cinsiyet	Görevi	Öğrenim Durumu	Yaş
C1	Erkek	Öğretmen	Lisans	34
C2	Kadın	Öğretmen	Lisans	28
C3	Erkek	Öğretmen	Lisans	24
C4	Erkek	Öğretmen	Lisans	25
C5	Erkek	Öğretmen	Lisans	25
C6	Kadın	Öğretmen	Lisans	24
C7	Erkek	Öğretmen	Lisans	38
C8	Erkek	Öğretmen	Lisans	34
C9	Kadın	Öğretmen	Lisans	33
C10	Erkek	Öğretmen	Lisans	26
C11	Kadın	Öğretmen	Lisans	27
C12	Erkek	Öğretmen	Lisansüstü	41
C13	Kadın	Öğretmen	Lisansüstü	27

C14	Erkek	Öğretmen	Lisans	30
C15	Erkek	Öğretmen	Lisans	35
C16	Kadın	Öğretmen	Lisans	23
V1	Kadın	Veli	Lisans	23
V2	Kadın	Veli	Ortaöğretim	37
V3	Kadın	Veli	Ortaöğretim	32
V4	Kadın	Veli	Lisans	28
V5	Erkek	Veli	İlköğretim	43
V6	Kadın	Veli	Lisans	25
V7	Erkek	Veli	Ortaöğretim	40
V8	Erkek	Veli	Ortaöğretim	29
V9	Erkek	Veli	Lisans	33
V10	Kadın	Veli	İlköğretim	43
V11	Kadın	Veli	Lisans	46
V12	Kadın	Veli	İlköğretim	41
V13	Erkek	Veli	Lisans	34
V14	Kadın	Veli	Ortaöğretim	31
V15	Kadın	Veli	Ortaöğretim	35

Tablo 1’deki özel eğitim öğretmenleri ve velilere ait bilgiler incelendiğinde çalışma grubu 16 özel eğitim öğretmeni 15 veli olmak üzere 31 kişiden oluşmaktadır. Çalışma grubundaki özel eğitim öğretmenlerinin 14’ü lisans 2’si lisansüstü eğitim düzeyinde bulunmaktadır. Özel eğitim öğretmenlerinin cinsiyetine bakıldığında 6 kadın 10 erkek olduğu görülmektedir. Özel eğitim öğretmenlerinin yaşlarına bakıldığında 20-30 yaşları arasında olan 10, 31-40 yaşlarında olan 5, 41 ve üstü yaşlarında olan 1 kişinin olduğu görülmektedir. Çalışma grubundaki velilerin cinsiyetine bakıldığında 5 erkek 10 kadın olduğu görülmektedir. Velilerin öğrenim durumuna bakıldığında 3 kişinin ilköğretim, 6 kişinin ortaöğretim, 6 kişinin ise lisans öğrenim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Velilerin yaşlarına bakıldığında ise 4 kişinin 20-30, 7 kişinin 31-40, 4 kişinin ise 41 ve üstü yaşlarında olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Yapılan bu araştırmanın verilerinin toplanması amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Kullanılan bu görüşme formu iki bölüm bulunmaktadır. Bu görüşme formları nitel çalışmalarda en ok kullanılan yöntemler içerisinde yer almaktadır (Seidman, 2006). Veri toplama aracı formunun ilk kısmında araştırmaya katılan katılımcılara ait kişisel bilgiler bulunmaktadır. Veri toplama aracı formunun ikinci kısmında

ise araştırma soruları doğrultusunda oluşturulan altı görüşme sorusu bulunmaktadır. Araştırmanın sorularını oluşturulmak için alan yazın taramasına başvurulmuştur. Yapılan tarama sonucunda on soruluk bir havuz ortaya çıkmıştır. Oluşan soru havuzunun araştırmaya uygun olabilmesi için alan uzmanı görüşüne başvurulmuştur. Alan uzmanının yaptığı incelemeler sonucunda dört sorunun elenmesine karar verilmiş olup, kalan altı sorunun araştırmanın temsil edilmesinde yeterli olduğuna kanaat getirilmiştir. Araştırmaya ait sorular belirlendikten sonra yazım ve dil kontrolü yapıp görüşme formuna son şekli verilmiştir. Araştırmada kullanılan görüşme soruları şunlardır:

1. Öğretmen ve veliler, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde karşılaştıkları en yaygın sorunlar nelerdir?
2. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadığı zorluklar, öğretmenler ve veliler arasındaki iletişimi nasıl etkiliyor?
3. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadığı zorluklar, öğretmenlerin ve velilerin bu sorunlara yaklaşımını nasıl etkiliyor?
4. Öğretmenler ve veliler, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadıkları sorunların çözümü için hangi stratejileri kullanmaktadır?
5. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadıkları sorunların çözümü için öğretmenlerin ve velilerin birlikte çalışması ne ölçüde önemli görülüyor?
6. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadıkları sorunların çözümü için neler önerirsiniz?

Verilerin Toplanması ve Verilerin Analizi

Yapılan bu araştırmanın verilerinin toplanması sürecinde 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Mardin ili ve ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel eğitim okullarında görev yapan özel eğitim öğretmenleri ve özel eğitim okullarında çocuğu bulunan velilerle yüz yüze görüşme sağlanmıştır. Yapılan görüşmeden sonra araştırmaya katılmak isteyen

kişilere görüşme hakkında bilgiler verilmiştir. Katılımcılara görüşmeye dair bilgiler verilmiş olup öğretmen ve velilerden randevu alınarak görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılara görüşme formu uygulamadan önce araştırma ve verilerin gizliliği konusunda katılımcılara bilgiler verilmiştir. Araştırmaya katılımda bulunan katılımcılara verilerin gizliliği ile ilgili gerekli açıklamalar yapılmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler 20-40 dakika aralığında sürmüştür. Katılımcılardan toplanan veriler görüşme sonrasında yazıya geçiriliktten sonra katılımcı teyidi sağlanarak verilerin geçerlik ve güvenilirliği arttırılmıştır. Araştırma verilerinin analizi içerik analizi yapılmıştır. Bu yöntemde benzer bilgiler tema, alt tema ve kategorilere ayrılmaktadır. Daha sonrasında ise bu bilgiler tablolar halinde okuyucuların anlayacağı şekilde düzenlenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmada elde edilen veriler öncelikle kodlanmış ve daha sonra ilişkili kodlar bir araya getirilerek, temalar oluşturulmuştur (Öztekin vd., 2021). Özel eğitim öğretmenleri ve velilere ait verilen doğrudan alıntılarda öğretmen ve velilerin isimleri yerine kodlar kullanılarak gizlilik sağlanmıştır. Araştırmaya katılım gösteren her bir özel eğitim öğretmenine C1, C2, C3, ... C15, C16 her bir veliye V1, V2, ... V14, V15 biçiminde kodlar verilmiş olup veri analiz süreci tamamlanmıştır.

BULGULAR

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Öğretmen ve veliler, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde karşılaştıkları en yaygın sorunlar nelerdir?” Alt amacı hakkındaki görüşler aşağıdaki tabloda tema ve kodlar biçiminde verilmiştir.

Tablo 2. Özel Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Görüşler

Tema	Kodlar	n	Frekans Öğretmen	Frekans Veli
Öğretmenlere Yönelik sorunlar	Öğretmen-veli i iletişim ve işbirliğinin yetersiz olması	C1, C3, C6, C15, V1, V2, V5, V7, V9, V15.	4	6
	Öğretmenlerin mesleki olarak kendilerini geliştirmemesi	C1, C5, C16, V7.	3	1
	Öğretmenlerin BEP'i düzenli olarak hazırlamaması	C4, V5, V7.	1	2
	Öğretmenlerin eğitim ortamını öğrencilere göre düzenlememesi	C6, V8.	1	1
	Öğretmenlerin öğrenciler karşısında sabırsız davranması	V1.	0	1
Velilere yönelik sorunlar	Velilerin çocuğunun durumunu kabullenmemesi	C1, C5, V15.	2	1
	Veli-öğretmen iletişim ve işbirliğinin yetersiz olması	C1, C3, C6, C11, C13, C15, V2.	5	2
	Velinin özel eğitim konusunda bilinç düzeyinin yetersiz olması	C2, C7, C8, V2.	3	1
	Velilerin özel eğitim hakkında bilgilerinin olmaması	C3, C7, C15, V2.	3	1
	Velilerin beklentisinin çok yüksek olması	C5, C9.	2	0
	Velilerin kendilerini öğretmenlerden üstün görmesi	C5.	1	0
	Velilerin öğrencinin eğitimine yeterince destek vermemesi	C5, C16, V15.	2	1
	Velilerin öğretmeni bakıcı olarak görmesi	C11, C15, V8.	2	1
	Velilerin ebeveynlerle aynı tavrı göstermemesi	C12.	1	0

	Velilerin olumsuz davranışları pekiştirmesi	C12, C13.	2	0
	Velilerin erken teşhisi geç yapması	V2.	0	1
Öğrencilere yönelik sorunlar	Öğrencinin devamsızlık süresinin fazla olması	C2, V14.	1	1
	Öğrencilerin engel düzeyinin fazla olması	C2.	0	1
	Öğrenciler arasında akran zorbalığının olması	C4, V13.	1	1
	Öğrencilerin eğitim-öğretime istekli olmaması	C7, C9.	2	0
	Öğrencilerin uyum problemi yaşaması	C10, V1, V3, V4, V5, V12, V13.	1	6
	Öğrencilerin problemli davranışlar göstermesi	C15, V3, V5.	1	2
Okullara yönelik sorunlar	Okul ve sınıflarda materyallerin yetersiz olması	C4, C7, C8, C10, C14, V6, V7, V11.	5	3
	Eğitim ortamının özel eğitime uygun olmaması	C5, C8, C11, C14, V6, V10.	4	2
	Okulda yeteri kadar personel olmaması	C11, C15, V10.	2	1
	Farklı seviye ve yaştaki öğrencilerin aynı sınıfta bulunması	C10, C14, V9, V10.	2	2

Tabloda verilen özel eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlara ilişkin öğretmen ve veli görüşleri incelendiğinde öğretmenlere yönelik sorunlar, velilere yönelik sorunlar, öğrencilere yönelik sorunlar, okullara yönelik sorunlar temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Özel eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlara ilişkin bazı öğretmen ve veli görüşleri doğrudan aktarım şeklinde aşağıda sunulmuştur:

“Özel eğitim sürecinde en çok karşılaştığım sorunlar öğretmenlerin velilerle veya velilerin öğretmenlerle yetersiz düzeyde iletişim kurması, öğretmenlerin kendilerini mesleki olarak geliştirecek bir şey yapmaması, velilerin çocuğunun durumunu kabul etmemesidir. İletişim kurulmadığı takdirde

öğrencinin eğitimi sıkıntıya düşmektedir. Çocuğun eğitiminin başarı ile sürdürülebilmesi için öncelikle velinin durumu kabul etmesi ve buna yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir.” (C1).

“Öncelikle BEP’lerin gerekli özen verilmeden hazırlandığını düşünüyorum. Öğretmenler BEP’lere gerekli özeni vermemesi eğitimin amaçlarına ulaşmasında sıkıntılar ortaya çıkarmaktadır. Okul ve sınıflarda materyallerin olmaması, yetersiz olması veya özel eğitime uygun olmaması da eğitimde sorun oluşturmaktadır. Öğrenciler arasında en çok karşılaşılan sorun ise öğrencilerin birbirlerini kabul etmemesi ve akran zorbalığı davranışlarında bulunması yer almaktadır.” (C4).

“Özel eğitim okullarındaki öğrenciler normalin dışında olan öğrencilerdir. Öğretmenlerin öğrencilerin davranışlarına karşı sabırsız davranması okuldaki eğitimi olumsuz etkilediğini düşünmekteyim. Özel gereksinimli öğrenciler okula uyumda da normal akranlarına göre oldukça fazla zaman sonra uyum sağlayabiliyorlar. Bu yüzden öğrenciler uyum problemleri gösterebilirler. Ayrıca bazı öğretmenlerin velilerle yeterince iletişim ve işbirliği kurmadığını düşünmekteyim. İletişim olmayınca işbirliği de olmuyor ve öğrencinin eğitimi olumsuz etkileniyor.” (V1).

“Özel eğitimde karşılaşılan en yaygın sorun velilerin erken teşhisi zamanında yapamamasıdır. Velilerin erken teşhis yapamaması erken müdahale edilememesine neden olmakta eğitimin de geç başlamasına neden olmaktadır. Ayrıca velilerin özel eğitim hakkında bilgisiz olması özel eğitim konusunda bilinçsiz olması da sorunların engellenememesine neden olmaktadır. Özel eğitimde karşılaşılan bir diğer sorun da hem öğretmenlerin hem de velilerin iletişim ve işbirliği konusunda yetersiz olmasıdır.”(V2).

“Okullarda yeterli sayıda özel eğitime uygun materyaller bulunmamaktadır. Öğretmenler de özel eğitim alanında kendilerini güncellememekte, mesleki olarak gelişim sağlamamaktalar. Ayrıca öğretmenler öğrenciyi ilk eğitime aldıklarında bireysel eğitim planına gerekli özeni

göstermiyorlar bu da öğrencinin tanınmasında sıkıntı yaratıyor. Bir diğer sorun da öğretmenler velilerle iletişimi ya çok az kuruyor ya da kurmuyor. Bu da işbirliğinin sağlanamamasına neden olmaktadır.” (V7).

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadığı zorluklar, öğretmenler ve veliler arasındaki iletişimi nasıl etkiliyor?” Alt amacı hakkındaki görüşler aşağıdaki tabloda tema ve kodlar biçiminde verilmiştir.

Tablo 3. Özel Eğitimde Yaşanan Zorlukların Öğretmen-Veli İletişimine Etkisine İlişkin Görüşler

Tema	Kodlar	n	Frekans	Frekans
			Öğretmen	Veli
Olumlu görüşler	Eğitimdeki sorunlar genel olarak iletişimi olumlu etkilemekte	C1, C9, V3, V7, V12.	2	3
	Öğretmen ve velilerin çözüm odaklı olması	C1, V1, V3, V15.	1	3
	Öğretmenler öğrencinin sorunlarını önceden görmesi ve bilgilendirmesi	C1, V7, V14, V15.	1	3
	Sorunlar karşısında öğretmen-veli iletişimi ve işbirliğini arttırıcı çalışmalarda bulunulması	C9, V1, V3.	1	2
	Öğrencinin iletişime açık bir yapıya sahip olması	C11, V3.	1	1
Olumsuz görüşler	Eğitimdeki sorunlar genel olarak iletişimi olumsuz etkilemekte	C2, C5, C11, C13, C16, V4, V5, V6, V13.	5	4
	Sorunlar karşısında velinin ilgisiz olması	C2, C14, C15.	3	0
	Velilerin öğrenci ödevlerini takip etmemesi	C2.	1	0
	Velilerin beklentilerinin yüksek olması	C3, C8.	2	0
	Eğitimde herhangi bir sorun olması	C4, C16.	2	0
	Velilerin sorumluluk almaktan kaçınmaları	C4, C11.	2	0
	Velilerin tüm sorumluluğu öğretmenlere dayatması	C4, C7.	2	0

Eğitimde öğretmenlerin sorumluluk almaktan kaçınması	C4, V8.	1	1
Öğrencilerin öğretmen ve veliye farklı yaklaşması	C5, C6.	2	0
Velilerin çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamaması	C7, C12, C15.	3	0
Öğrencilerin çoğu yükümlülüklerine annelerin bakması	C7, V8.	1	1
Öğretmenlerin materyal eksiklerini bahane etmesi	C8.	1	0
Velilerin öğretmenleri bakıcı olarak görmesi	C10, C12.	2	0
Velilerin özel eğitim konusunda bilgisiz olması	C10, C14.	2	0
Velilerin çocuklarının eğitimini evde desteklememesi	C10, C11.	2	0
Öğretmen ve velilerin işbirliği konusunda anlaşamaması	C13, C14, V5, V9, V10, V11.	2	4
Öğretmenlerin velilerle sağlıklı iletişim kurmaması	V2, V10, V11.	0	3

Tabloda verilen özel eğitimde yaşanan zorlukların öğretmen-veli iletişimine etkisine ilişkin öğretmen ve veli görüşleri incelendiğinde olumlu ve olumsuz görüşler temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Özel eğitimde yaşanan zorlukların öğretmen-veli iletişimine etkisine ilişkin bazı öğretmen ve veli görüşleri doğrudan aktarım şeklinde aşağıda sunulmuştur:

“Özel eğitimde yaşanan herhangi bir sorun veli ile kurulan iletişimin olumsuz bir şekilde etkilenmesine neden olmaktadır. Velilerin sorumluluk almaktan kaçınması, tüm sorumluluğu öğretmenlere dayatmaları velilerle iletişimde ortaya engeller çıkarmaktadır. Bu durum iletişimin sağlıklı olmasına neden olmaktadır. Öz eleştiri yapmak gerekirse de öğretmenler bazen öğrencinin eğitiminde sorumluluk almaktan kaçıyor. Bu da iletişimin olumsuz olmasına neden oluyor.” (C4).

“Velilerin çocuklarının ihtiyaçlarını karşılama noktasında geri kalması, çocuğun çoğu sorumluluklarının annenin tek başına üstlenmesi, çocuğun tüm eğitiminde sadece öğretmenin

sorumlu tutulması veliler ile öğretmenler arasındaki iletişimin kapanma noktasına gelmesine neden olmaktadır.” (C7).

“Çoğu velinin öğretmeni bakıcı olarak görmesi iletişimi olumsuz hale getiriyor. Velilerin özel eğitim alanında bilgisiz olması öğrenmelerin kalıcılığını sağlamada, evde öğrenciye destek olunmasında güçlük yaratıyor. Ayrıca velilerin tüm sorumluluğun öğretmende olduğunu iddia etmesi öğretmen-veli iletişiminde çatışmalara neden olmaktadır.” (C10).

“Genel olarak iletişimin olumlu etkilendiği kanısındayım. Öncelikle eğer öğrencinin algıları açık ise iletişime açık ise yaşanan zorlukların bizlere iletilmesinde büyük kolaylık sağlıyor. Öğretmen de bizlerle işbirliğine yönelik faaliyetler içerisinde girerse sorunu çözmekte ılımlı davrandığını düşündürmekte ve iletişim kurmamızı sağlamaktadır. Ve sorunlar karşısında öncelikle öğretmenin çözüm odaklı olması tabi bizlerin de aynı şekilde karşılık vermesi hem iletişimi olumlu etkiliyor hem de sorunun çözülmesini sağlıyor.” (V3).

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadığı zorluklar, öğretmenlerin ve velilerin bu sorunlara yaklaşımını nasıl etkiliyor?” Alt amacı hakkındaki görüşler aşağıdaki tabloda tema ve kodlar biçiminde verilmiştir.

Tablo 4. Özel Eğitimde Yaşanan Zorlukların Öğretmen ve Velilerin Sorunlara Yaklaşımına Etkisine İlişkin Görüşler

Tema	Kodlar	n	Frekans	Frekans
			Öğretmen	Veli
Olumlu görüşler	Öğretmenler sorunlara profesyonel şekilde yaklaşması sorunların çözülmesini sağlamakta	C1.	1	0
	Öğretmen ve velilerin iletişim ve işbirliği kurması sorunların çözülmesini sağlamakta	C2, C8, C9, C11, C13, C14, V3, V8.	6	2
	Velilerin konu hakkında hassas olması sorunların çözülmesini kolaylaştırmakta	C2, V8.	1	1
	Öğretmenlerin sorun karşısında farklı yöntem	C12, C13, V14.	2	1

	ve tekniklere başvurması sorunun çözülmesini sağlamakta			
	Öğrenci sorunlarının tespiti sorunların çözülmesini kolaylaştırmakta	C13, V14.	1	1
	Sorunların ortaya çıkması yaklaşımları olumsuz etkiliyor	C7, C15, V3, V5.	2	2
	Sorunun büyüklüğü sürecin uzamasına neden olmakta	C1, C5.	2	0
	Öğretmenlerin motivasyonunun düşmesine neden olmakta	C1, C4, C16, V4, V7.	3	2
	Yaşanan sorun başka sorunların ortaya çıkmasına neden olmakta	C1, C5, V7.	2	1
	Problemin asıl kaynağından uzaklaşılmasına neden olmakta	C1, V5.	1	1
	Her öğrencinin farklı sorununun olması farklı stratejiler gerektirmekte	C3.	1	0
	Öğretmenlerin mesleki olarak gelişim göstermemesi sorunun çözülmesini zorlaştırmakta	C3, V7, V9.	1	2
Olumsuz görüşler	Velilerin sürece dâhil olmaması sorunun çözülmesini zorlaştırmakta	C4, V6, V9.	1	2
	Öğretmenlerin iş yükünün artmasına neden olmakta	C4, C16.	2	0
	Sorunların yaşanması velilerin eğitim sürecindeki beklentilerini düşürmekte	C4, V7.	1	1
	Velilerin olaylara duygusal yaklaşması olumsuz yaklaşıma neden olmakta	C6, V13.	1	1
	Veliler ve öğretmenlerin kendisini yetersiz hissetmesine neden olmakta	C10, C15, V6, V10, V15.	2	3
	Öğretmenlerin tükenmişlik duygusu yaşamalarına neden olmakta	C10, C16, V11.	2	1
	Veliler çocuğun durumunu kabul etmemesi sorunların	C12, V12.	1	1

büyümesine neden olmakta			
Velilerle iletişim-işbirliği kurulamaması olumsuz yaklaşımına neden olmakta	V1, V2, V3, V15.	0	4
Velilerin çocuğu okula alıştırmasını zorlaştırıyor	V3, V4, V12.	0	3

Tabloda verilen özel eğitimde yaşanan zorlukların öğretmen ve velilerin sorunlara yaklaşımına etkisine ilişkin öğretmen ve veli görüşleri incelendiğinde olumlu ve olumsuz görüşler temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Özel eğitimde yaşanan zorlukların öğretmen ve velilerin sorunlara yaklaşımına etkisine ilişkin bazı öğretmen ve veli görüşleri doğrudan aktarım şeklinde aşağıda sunulmuştur:

“Özel eğitimde yaşanan sorunlar öğretmen-veli yaklaşımını bazen olumlu bazen de olumsuz olarak etkilemektedir. Örneğin sorun yaşandığında öğretmen profesyonel olarak düşündüğü için ne kadar erken teşhis ederse sorunu daha erken çözmeye çalışmakta, sorunun kaynağını anlamaya çalışmaktadır. Sorunun büyük olması bazen sürecin uzamasına ve bu da öğretmenin motivasyonunun düşmesine ve velilerin de olumsuz tavır sergilemesine neden olabilmektedir. Bazen de yaşanan sorun başka sorunların da ortaya çıkmasına neden olmakta ve öğretmen-velilerin yaklaşımını olumsuz etkilemektedir.” (C1).

“Özel eğitimde sorunlarda genellikle şu süreci uyguluyorum ve hem benim hem de velilerin yaklaşımı olumlu hale geliyor. Öncelikle sorunlar karşısında öğretmen-veli iletişim kurmalıdır. İletişim kurulduktan sonra öğretmenler veliler ile işbirliği yapmalıdır. İşbirliği sürecinde probleme odaklanıp sorunun ana kaynağına inilmesi, farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması sorunların çözülmesini kolaylaştırmakta ve yaklaşımın da olumlu olmasını sağlamaktadır. ” (C11).

“Özel eğitimde öğrenciler sorunlu davranış sergilediğinde öncelikle sorunun tespitinin yapılması gerekli bir durumdur. Sorunun tespit edilmesi sorunlara daha olumlu yaklaşmamızı sağlamaktadır. Sorun tespitinden sonra aile ile işbirliği yapılarak sorunlar çözülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin öğrencilere göre farklı yöntem ve teknik kullanması da

sorunun çözümünü kolaylaştırmakta ve sorunlara bakış açımızı olumlu yönde etkilemektedir.” (C13).

“Özel eğitimde öğrenci sorun yaşadığı zaman okula alışmamakta ve veli çocuğu okula alıştırmada zorlanmaktadır. Velilerle iletişim ve işbirliği kurulamadığı takdirde sorunlara yaklaşımda olumsuz bir havanın oluşmasına neden oluyor. Veli-öğretmen arasındaki iletişim ve işbirliği sağlıklı bir şekilde kurulduğunda sorunlar daha rahat çözülüyor ve tüm sorunlar karşısında olumlu bir yaklaşım oluşturulmuş oluyor.” (V3).

“Öğrencinin eğitiminde sorunlar yaşanması öncelikle öğretmenin motivasyonunu düşürüyor. Bunun sebebinin de öğretmenlerin mesleki olarak kendilerini geliştirmemesine bağlıyorum. Sorunlar çözülemeyecek durumda olduğunda otomatikman biz velilerin de eğitimden beklentisi düşüyor. Ya da sorun çözülmediğinde haliyle ortaya daha büyük sorunların ortaya çıkmasına neden oluyor.” (V7).

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Öğretmenler ve veliler, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadıkları sorunların çözümü için hangi stratejileri kullanmaktadır?” Alt amacı hakkındaki görüşler aşağıdaki tabloda tema ve kodlar biçiminde verilmiştir.

Tablo 5. Özel Eğitimde Yaşanan Zorluklar Karşısında Öğretmenler ve Velilerin Kullandıkları Yöntemlere İlişkin Görüşler

Tema	Kodlar	n	Frekans	Frekans
			Öğretmen	Veli
Öğretmenlere yönelik yöntemler	Mesleki bilgiler kullanma	C1, C3.	2	0
	Öğretmen-veli-öğrenci, işbirliği yöntemi kullanma	C2, C4, C5, C6, C8, C11, C15.	7	0
	Öğrencilerin bireysel özelliklerine uygun teknikler kullanma	C3, C9, C12, C13.	4	0
	Eğitim-Teknoloji ilişkilendirilerek yöntemler kullanma	C4, C5.	2	0

	Disiplinler arası yöntemler kullanma	C4.	1	0
	Öğrenci sorunları karşısında çözüm odaklı yöntemler kullanma	C6.	1	0
	Sorunun kaynağına inilerek çözümler yapılmakta	C7, C8, C16.	3	0
	Rehberlik servisi ile işbirliği kurularak çözümler uygulanmakta	C9.	1	0
	Akran dayanışması ortamları kurularak yöntemler uygulanmakta	C10, C13.	2	0
	Sorunlar karşısında aile bilgilendirmesi yapma	C1.	1	0
	Ödül-ceza yöntemi kullanma	C11.	1	0
	Yanlışsız öğretim yöntemleri kullanma	C13, C15.	2	0
	Doğrudan öğretim yöntemleri kullanma	C13, C14, C15.	3	0
	Rol model olma yöntemi kullanma	C14.	1	0
	Komut yönerge yöntemi kullanma	C14, C15.	2	0
	Gömülü öğretim yöntemi kullanma	C15.	1	0
	Doğal öğretim yöntemleri kullanma	C15.	1	0
	Fırsat öğretim yöntemleri kullanma	C15.	1	0
Velilere yönelik yöntemler	Deneme yanılma yöntemi bilgileri kullanma	C1, V4.	1	1
	Öğretmenlerden aldıkları bilgiler doğrultusunda yöntemler kullanma	C1, V6, V7, V12.	1	3
	Veli-öğretmen-öğrenci işbirliği kullanma	C2, C4, C5, C6, C8, V2, V4, V7, V10, V11, V13, V15.	5	7
	Evde eğitimi destekleme yöntemleri kullanma	V1, V12, V14, V15.	0	4
	Öğrencinin düzeyine uygun yöntemler kullanma	V2, V8, V9, V12.	0	4
	Öğrencinin ihtiyacına uygun yöntemler kullanma	V3, V4, V9, V15.	0	4

Tabloda verilen özel eğitimde yaşanan zorluklar karşısında öğretmenler ve velilerin kullandıkları yöntemlere ilişkin öğretmen ve veli görüşleri incelendiğinde öğretmenlere yönelik yöntemler, velilere yönelik yöntemler temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Özel eğitimde yaşanan zorluklar karşısında öğretmenler ve velilerin kullandıkları yöntemlere ilişkin bazı öğretmen ve veli görüşleri doğrudan aktarım şeklinde aşağıda sunulmuştur:

“Öğretmenlerin genel olarak kullandıkları yöntemler yoktur. Özel eğitimde her öğrenciye uygun eğitimler verilmesi gerekmektedir. Öğrencinin eğitimine, sorununa uygun olarak yöntemler kullanılması gerekmektedir. Öğretmenler öğrencinin sorununa özgü olarak uygun yöntem ve teknik kullanarak sorunu çözmeye çalışmaktadır. Tabi ki bunu yaparken de öğretmenin mesleki bilgilerinden faydalanması gerekmektedir.” (C3).

“Bir öğretmen olarak özel eğitimdeki öğrenci sorunları karşısında şu yöntemleri kullanıyorum. Öncelikle öğrencilerin bireysel özelliklerini dikkate alarak öğrenciye uygun yöntemler belirleyip kullanıyorum. Kullandığım diğer yöntemler akran dayanışmasına uygun ortamlar kurarak akran destekli yöntemler, yanlışsız öğretme yöntemleri ve doğrudan öğretim yöntemlerini kullanıyorum. Kullandığım bu yöntemlerin çok etkili olduğunu düşünüyorum.” (C13).

“Özel eğitimdeki öğrenciler için rol model olma bence çok önemli bir faktör. O yüzden sorunları karşısında örnek bir rol model olmaya çalışıyorum. Özel eğitim diğer eğitimlerden farklı olduğu için komut-yönerge yöntemi öğrencilerin eğitiminde oldukça etkili bir yöntem. Ayrıca doğrudan öğretim yöntemlerini kullanmak da öğrencilerin eğitiminin daha nitelikli olmasını sağlamaktadır.” (C14).

“Özel eğitimde eğitim alan öğrencilerin eğitiminde şu yöntemlerin etkili olduğunu düşünüyorum: Doğrudan öğretim yöntemi, doğal öğretim yöntemi, fırsat öğretim yöntemi, komut-yönerge yöntemi, yanlışsız öğretim yöntemi, gömülü

öğretim yöntemi. Bunların dışında etkisinin çok olduğuna inandığım yöntem ise aile-öğrenci iletişim ve işbirliği kurulmasıdır.”(C15).

“Öncelikle öğretmenle iletişim ve işbirliği kurulmalıdır. Sonrasında ise çocuğun okulda aldığı eğitim muhakkak evde desteklenmelidir. Evde desteklenmeyen eğitim maalesef hiçbir işe yaramamaktadır. Ayrıca evde verilen eğitimin öğrenci düzeyine indirilerek verilmesi lazım. Çünkü unutulmamalı ki özel gereksinimli çocuk normal çocuktan farklı olduğu gibi eğitimi de farklı olmalıdır.” (V2).

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadıkları sorunların çözümü için öğretmenlerin ve velilerin birlikte çalışması ne ölçüde önemli görülüyor?” Alt amacı hakkındaki görüşler aşağıdaki tabloda tema ve kodlar biçiminde verilmiştir.

Tablo 6. Öğretmenlerin ve Velilerin Birlikte Çalışmasına İlişkin Görüşler

Tema	Kodlar	n	Frekans Öğretmen	Frekans Veli
Olumlu görüşler	Sorunların gözden kaçan detaylarının ortaya çıkmasını sağlamakta	C1, C12, V3.	2	1
	Sorunların erken teşhis edilmesini sağlamakta	C1, C12, V7.	2	1
	Öğrencilerin sosyal gelişimine katkı sağlamakta	C2, C3, C14, C15, V7, V13.	4	2
	Öğrencilerin akademik gelişime katkı sağlamakta	C2, C3, C14, C15.	4	0
	Çözümlerin kalıcı olmasını sağlamakta	C4, C7, C11, C14, V3, V8, V13.	4	3
	Öğretmen-veli ilişkisinin sağlıklı kurulması öğrenci başarısını arttırmakta	C6, C9, C10, V3, V14.	3	2
	Ebeveynlerin eğitime aktif katılımı sorunların ortaya çıkmadan önlenmesini sağlamakta	C6, V4, V9, V10, V15.	1	4
	Öğrencideki eksikliklerin anlaşılmasını sağlamakta	C8, V5, V10, V15.	1	3
	Velilerin evde sorunlar karşısında daha rahat olmasına katkı sunmakta	C10, V5.	1	1

	Eğitimin kaliteli olmasını sağlamakta	V1.	0	1
Olumsuz görüşler	Velilerin işbirliğine yanaşmaması eğitimde sorunlara neden olmakta	C2, C13, C16, V2, V6, V11.	3	3
	Okulda öğrenilen bilgilerin evde pekiştirilmemesi sorunlara neden olmakta	C5, C13, C16, V3, V12.	3	2

Tabloda verilen öğretmenlerin ve velilerin birlikte çalışmasına ilişkin öğretmen ve veli görüşleri incelendiğinde olumlu ve olumsuz görüşler temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Öğretmenlerin ve velilerin birlikte çalışmasına ilişkin bazı öğretmen ve veli görüşleri doğrudan aktarım şeklinde aşağıda sunulmuştur:

“Öğretmen ve velilerin süreç boyunca birlikte çalışmaları sorunların gözden kaçan detaylarının ortaya çıkmasını ve çözülmesini sağlamaktadır. Öğretmenlerin ailelerle işbirliği yapması sorunların erkenden görülmesine ve erkenden müdahale edilip çözülmesine olumlu katkılar sunmaktadır.” (C1).

“Öğretmenlerin ebeveynlerle kurduğu açık ve sağlıklı ilişki öğrenci başarısının artmasını sağlamaktadır. Ebeveynlerin öğrencilerin eğitimine aktif bir şekilde katılması öğrenci ile ilgili soruların ortaya çıkmadan önlenmesini veya azaltılmasını sağlamaktadır.” (C6).

“Öğretmenin de velinin de öğrenciyi tamamen tanıması zor bir süreçtir. Uzun zaman almaktadır. Öğretmen ve velilerin birlikte hareket etmesi öğrencinin daha iyi tanınmasını sağlamakta ve öğrencinin ihtiyaçlarının daha iyi karşılanmasını sağlamaktadır.” (C8).

“Öğrenciyi en iyi tanıyan kişinin ailesi olmasından dolayı etkili çalışmalar yapılabilmesi için öğretmen-veli iletişimi ve işbirliği ile güçlü bir ekip olunmalıdır. Bu ilişkinin sağlıklı bir şekilde kurulması hem öğrencinin başarısını arttırmakta hem de velinin sorunlar karşısından daha rahat olmasına imkân vermektedir.”(C10).

“Öğretmen-veli işbirliği özel eğitimde çok önemlidir. İlişki sağlıklı bir şekilde kurulduğunda sorunlar ortaya çıkmadan

önlenmektedir. Öğrenci başarısını arttırıcı bir etkiye sahiptir bu ilişki. Öğrencinin sosyal ve akademik gelişimine katkılar sunmaktadır. Yalnız okulda öğrenilenler evde veliler tarafından pekiştirilmediğinde okulda alınan eğitimin etkisi çok az olmakta bu yüzden hem öğretmen hem veli muhakkak ilişki kurmaktadır. Her öğretmen ve veli aynı bilinç düzeyine sahip değiller ve etkili görmemekteler bu işbirliğini. (V3).

Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadıkları sorunların çözümü için neler önerirsiniz?” Alt amacı hakkındaki görüşler aşağıdaki tabloda tema ve kodlar biçiminde verilmiştir.

Tablo 7. Özel Eğitimde Yaşanan Sorunların Çözümü İçin Yapılan Önerilere İlişkin Görüşler

Tema	Kodlar	n	Frekans Öğretmen	Frekans Veli
Öğretmenlere yönelik öneriler	Sorunların iyi tahlil edilmesi ve kaynağına inilmesi	C1, C5, C11, C12.	4	0
	Öğrenciye uygun yöntem ve teknikler belirlenmesi	C1, C11, C12, C13, C16, V5.	5	1
	Sürecin kayıt altına alınması	C1.	1	0
	Velilerin özel eğitim hakkında bilgilendirilmesi	C1, C9, C12.	3	0
	Öğretmen-veli işbirliğinin kurulması	C2, C7, C12, C14, C15, C16, V5.	6	1
	Öğrencinin daha önceki öğretmeni ile iletişim halinde olunması	C3, V15.	1	1
	Öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına göre eğitim verilmeli	C5, C8, C11, C13, C16, V5.	5	1
	Öğrenci tüm yönleri ile tanınmalı	C8.	1	0
	Aile ziyaretleri yapılmalı	C12, V7.	1	1
	Öğretmenler davranışlarında tutarlı olmalı	V2.	0	1

Velilere yönelik öneriler	Veli-öğretmen işbirliğinin kurulması	C2, C7, C14, V4, V5, V8, V13.	3	4
	Veli öğrencinin eğitimini takip etmeli	C8, C11, C13, C14, V4, V5, V6, V14.	4	4
	Veliler sorunlar karşısında öğretmen ve personellerle işbirliği yapmalı	C8, V8.	1	1
MEB'e yönelik öneriler	Özel eğitim kurumunda çalışan kişilere bilgilendirici çalışmalar yapılması	C3, C14.	2	0
	Okullardaki materyal eksikliklerinin giderilmesi	C3, C7, C9, C10, C14, V5.	5	1
	Özel eğitimde yeni eğitim politikaları belirlenmeli	C4.	1	0
	Özel eğitim öğretmeni sayısı arttırılmalı	C4, C10, V8.	2	1
	Özel eğitim öğretmenlerinin özlük hakları iyileştirilmeli	C6.	1	0
	Okullardaki sınıf sayıları arttırılmalı	C6, C14.	2	0
	Öğrenci sınıf mevcutları düşürülmeli	C6.	1	0
	Öğrencilerin sosyal gelişimine yönelik alanlar yapılmalı	C6, V2, V3, V4, V9.	1	4
	Özel eğitim okullarının yapısı özel eğitime uygun şekilde yapılmalı	C9, C10.	2	0
	Ailelere özel eğitim hakkında bilgilendirici çalışmalar yapılmalı	C9, C10.	2	0
	Özel eğitim kurumlarında sağlık çalışanı atanmalı	C15, V10.	1	1
	Okullardaki güvenlik zafiyetleri giderilmeli	C15, V10.	1	1
Rehberlik servisine yönelik öneriler	Öğrenciler rehberlik servisinde psikolojik destek almalı	C1, V1, V6.	1	2
	Sorunlar karşısında rehberlik servisi ile işbirliği yapılmalı	C4, V1, V11, V12.	1	3

Tabloda verilen özel eğitimde yaşanan sorunların çözümü için yapılan önerilere ilişkin öğretmen ve veli görüşleri incelendiğinde öğretmenlere yönelik öneriler, velilere yönelik öneriler, MEB'e yönelik öneriler, rehberlik servisine yönelik

öneriler temalarının ortaya çıktığı görülmektedir. Özel eğitimde yaşanan sorunların çözümü için yapılan önerilere ilişkin bazı öğretmen ve veli görüşleri doğrudan aktarım şeklinde aşağıda sunulmuştur:

“Öğrencinin daha önce eğitim aldığı bir öğretmen varsa yeni öğretmen muhakkak öğretmenle iletişim kurmalı ve gerekli bilgileri almalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı özel eğitim kurumunda çalışan kişiler için özel eğitim ile ilgili bilgilendirici çalışmalar, etkinlikler yapmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı okullardaki materyal eksikliklerini gidermelidir.” (C3).

“Öğretmenler öğrencileri tüm yönleri ile tanıması gerekmektedir. Öğretmen öğrencinin ihtiyaçlarını belirlemeli ve buna göre bir eğitim planlamalıdır. Veliler öğrencinin okulda aldığı eğitimi sürekli takip etmelidir. Veliler herhangi bir sorun karşısında sadece öğretmen değil okuldaki tüm personelle işbirliği yapmalıdır.” (C8).

“Öğretmenler ve Milli Eğitim Bakanlığı velilere özel eğitim hakkında bilgilendirici çalışmalar yapmalıdır. Milli eğitim yapılacak özel eğitim okullarını özel eğitime uygun olacak şekilde yapılmasını sağlamalı. Ayrıca Bakanlık özel eğitimdeki materyal eksikliklerini gidermeli ve özel eğitim öğretmenlerinin sayılarını arttırıcı çalışmalar yapmalıdır.” (C10).

“Öncelikli olarak öğrencinin sorunları iyi tespit edilmeli ve sorunun ana kaynağına inilmelidir. Hem öğretmenler hem de Bakanlık velileri kesinlikle özel eğitim hakkında bilgilendirmeli. Öğretmenler aile ziyaretleri gerçekleştirmeli. Öğretmenler velilerle işbirliği kurmalı ve öğrenciye uygun yöntem ve teknik kullanılmalıdır.” (C12).

“Bakanlık okuldaki materyal eksikliklerini gidermelidir. Veliler öğretmenlerle işbirliği kurmalı ve bunu devam ettirmelidir. Veliler öğrencilerin eğitimini takip etmelidir. Öğrenci ihtiyaçlarına göre eğitim, yöntem ve teknikler uygulanmalıdır.” (V5).

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu araştırma, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadığı sorunların öğretmen ve veli algılarına göre incelenmesi, değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma bulguları ışığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın birinci alt amacı oluşturan öğretmen ve veliler, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde karşılaştıkları en yaygın sorunlar nelerdir? Alt amacına ilişkin öğretmen ve veli görüşleri incelenmiş olup öğretmenlere yönelik sorunlar, velilere yönelik sorunlar, öğrencilere yönelik sorunlar, okullara yönelik sorunlar temalarına ulaşılmıştır. Öğretmenlere yönelik sorunlar teması içeriğine bakıldığında öğretmen-veli iletişim ve işbirliğinin yetersiz olması, öğretmenlerin mesleki olarak kendilerini geliştirmemesi, öğretmenlerin BEP'i düzenli olarak hazırlamaması, öğretmenlerin eğitim ortamını öğrencilere göre düzenlememesi, öğretmenlerin öğrenciler karşısında sabırsız davranması sonuçlarına ulaşılmıştır. Velilere yönelik sorunlar teması içeriğine bakıldığında velilerin çocuğunun durumunu kabullenmemesi, veli-öğretmen iletişim ve işbirliğinin yetersiz olması, velinin özel eğitim konusunda bilinç düzeyinin yetersiz olması, velilerin özel eğitim hakkında bilgilerinin olmaması, velilerin beklentisinin çok yüksek olması, velilerin kendilerini öğretmenden üstün görmesi, velilerin öğrencinin eğitimine yeterince destek vermemesi, velilerin öğretmeni bakıcı olarak görmesi, velilerin ebeveynlerle aynı tavrı göstermemesi, velilerin olumsuz davranışları pekiştirmesi, velilerin erken teşhisi geç yapması sonuçlarına ulaşılmıştır. Öğrencilere yönelik sorunlar teması içeriğine bakıldığında öğrencinin devamsızlık süresinin fazla olması, öğrencilerin engel düzeyinin fazla olması, öğrenciler arasında akran zorbalığının olması, öğrencilerin eğitim-öğretime istekli olmaması, öğrencilerin uyum problemi yaşamaması, öğrencilerin problemli davranışlar göstermesi sonuçlarına ulaşılmıştır. Okullara yönelik sorunlar teması içeriğine bakıldığında okul ve sınıflarda materyallerin yetersiz olması, eğitim ortamının

özel eğitime uygun olmaması, okulda yeteri kadar personel olmaması, farklı seviye ve yaştaki öğrencilerin aynı sınıfta bulunması sonuçlarına ulaşılmıştır. Celep (2019) özel eğitim öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada özel eğitim okulunda öğrenciden kaynaklı sorunlar olduğu sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Landmark vd., (2010), Balta (2017) özel eğitim üzerine yaptıkları çalışmalarda ailelerin öğrencilerden beklentilerinin yüksek olduğu, bu beklentilerin gerçekçi düzeye indirilmesi gerektiği, gerçekçi düzeye indirilmediği takdirde sorunlar oluşturduğu sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Özdemir (2008), Balta (2017) özel eğitim öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmalarda öğretmenlerin özel eğitimde kendini geliştirmemelerinin öğrenci eğitiminde sorun oluşturduğu sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Boz Başpınar (2023), Karakoç ve Atbaşı (2020) özel eğitimde görülen sorunlar üzerine yaptıkları çalışmalarda özel gereksinimli öğrencilerin arkadaşlarına zorbaca davranışlar sergilediği, öğrencilerin problemleri davranışlar sergilediği, farklı engel düzeylerine sahip öğrencilerin aynı sınıfta yer almanın sorunlar oluşturduğu sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca Boz Başpınar (2023) yaptığı çalışmada öğretmen-veli işbirliğinin olmamasının özel eğitimde sorun olduğu sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Tuğyanoğlu (2023), Himmetoğlu vd., (2022), Işık ve Seymen (2023), Akçakaya (2022) özel eğitim üzerine yaptıkları çalışmalarda veli-öğretmen iletişim ve işbirliğinin yetersiz olması, velilerin beklentisinin çok yüksek olması sorunları olduğu sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın ikinci alt amacını oluşturan özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadığı zorluklar, öğretmenler ve veliler arasındaki iletişimi nasıl etkiliyor? Alt amacına ilişkin öğretmen ve veli görüşleri incelenmiş olup olumlu ve olumsuz görüşler temalarına ulaşılmıştır. Olumlu görüşler teması içeriğine bakıldığında eğitimdeki sorunlar genel olarak iletişimi olumlu etkilemekte, öğretmen ve

velilerin çözüm odaklı olması, öğretmenler öğrencinin sorunlarını önceden görmesi ve bilgilendirmesi, sorunlar karşısında öğretmen-veli iletişimi ve işbirliğini artırıcı çalışmalarda bulunulması, öğrencinin iletişime açık bir yapıya sahip olması sonuçlarına ulaşılmıştır. Olumsuz görüşler teması içeriğine bakıldığında eğitimdeki sorunlar genel olarak iletişimi olumsuz etkilemekte, sorunlar karşısında velinin ilgisiz olması, velilerin öğrenci ödevlerini takip etmemesi, velilerin beklentilerinin yüksek olması, eğitimde herhangi bir sorun olması, velilerin sorumluluk almaktan kaçınmaları, velilerin tüm sorumluluğu öğretmenlere dayatması, eğitimde öğretmenlerin sorumluluk almaktan kaçınması, öğrencilerin öğretmen ve veliye farklı yaklaşması, velilerin çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamaması, öğrencilerin çoğu yükümlülüklerine annelerin bakması, öğretmenlerin materyal eksiklerini bahane etmesi, velilerin öğretmenleri bakıcı olarak görmesi, velilerin özel eğitim konusunda bilgisiz olması, velilerin çocuklarının eğitimini evde desteklememesi, öğretmen ve velilerin işbirliği konusunda anlaşılamaması, öğretmenlerin velilerle sağlıklı iletişim kurmaması sonuçlarına ulaşılmıştır. Küçük (2022) özel eğitim üzerine yaptığı çalışmada ailelerin evde öğrencinin eğitimini desteklememesinin öğretmen-veli iletişimini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın üçüncü alt amacını oluşturan özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadığı zorluklar, öğretmenlerin ve velilerin bu sorunlara yaklaşımını nasıl etkiliyor? Alt amacına ilişkin öğretmen ve veli görüşleri incelenmiş olup olumlu ve olumsuz görüşler temalarına ulaşılmıştır. Olumlu görüşler teması içeriğine bakıldığında öğretmenler sorunlara profesyonel şekilde yaklaşması sorunların çözülmesini sağlamakta, öğretmen ve velilerin iletişim ve işbirliği kurması sorunların çözülmesini sağlamakta, velilerin konu hakkında hassas olması sorunların çözülmesini kolaylaştırmakta, öğretmenlerin sorun karşısında farklı yöntem ve tekniklere başvurması sorunun çözülmesini sağlamakta, öğrenci sorunlarının tespiti sorunların

özölmesini kolaylaştırmakta sonuçlarına ulaşılmıştır. Olumsuz görüşler teması içeriğine bakıldığında sorunların ortaya çıkması yaklaşımları olumsuz etkiliyor, sorunun büyüklüğu sürecin uzamasına neden olmakta, öğretmenlerin motivasyonunun düşmesine neden olmakta, yaşanan sorun başka sorunların ortaya çıkmasına neden olmakta, problemin asıl kaynağından uzaklaşılmasına neden olmakta, her öğrencinin farklı sorununun olması farklı stratejiler gerektirmekte, öğretmenlerin mesleki olarak gelişim göstermemesi sorunun özölmesini zorlaştırmakta, velilerin sürece dâhil olmaması sorunun özölmesini zorlaştırmakta, öğretmenlerin iş yükünün artmasına neden olmakta, sorunların yaşanması velilerin eğitim sürecindeki beklentilerini düşürmekte, velilerin olaylara duygusal yaklaşması olumsuz yaklaşıma neden olmakta, veliler ve öğretmenlerin kendisini yetersiz hissetmesine neden olmakta, öğretmenlerin tükenmişlik duygusu yaşamasına neden olmakta, veliler çocuğun durumunu kabul etmemesi sorunların büyümesine neden olmakta, velilerle iletişim-işbirliği kurulamaması olumsuz yaklaşıma neden olmakta, velilerin çocuğu okula alıştırmasını zorlaştırıyor sonuçlarına ulaşılmıştır. Arslan (2023), Bogenschneider ve Johnson (2004) yaptıkları çalışmalarda öğretmen-velilerin iletişim ve işbirliği kurması sorunların özölmesini sağlamakta olduğu sorunlara yaklaşımı olumlu etkilediği sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın dördüncü alt amacını oluşturan öğretmenler ve veliler, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadıkları sorunların çözümü için hangi stratejileri kullanmaktadır? Alt amacına ilişkin öğretmen ve veli görüşleri incelenmiş olup öğretmenlere yönelik yöntemler, velilere yönelik yöntemler temalarına ulaşılmıştır. Öğretmenlere yönelik yöntemler teması içeriğine bakıldığında mesleki bilgiler kullanma, öğretmen-veli-öğrenci, işbirliği yöntemi kullanma, öğrencilerin bireysel özelliklerine uygun teknikler kullanma, eğitim-teknoloji ilişkilendirilerek yöntemler kullanma, disiplinler arası yöntemler kullanma, öğrenci sorunları karşısında çözüm odaklı yöntemler kullanma,

sorunun kaynağına inilerek çözümler yapılmakta, rehberlik servisi ile işbirliği kurularak çözümler uygulanmakta, akran dayanışması ortamları kurularak yöntemler uygulanmakta, sorunlar karşısında aile bilgilendirmesi yapma, ödül-ceza yöntemi kullanma, yanlışsız öğretim yöntemleri kullanma, doğrudan öğretim yöntemleri kullanma, rol model olma yöntemi kullanma, komut yönerge yöntemi kullanma, gömülü öğretim yöntemi kullanma, doğal öğretim yöntemleri kullanma, fırsat öğretim yöntemleri kullanma sonuçlarına ulaşılmıştır. Velilere yönelik yöntemler teması içeriğine bakıldığında deneme yanılma yöntemi bilgileri kullanma, öğretmenlerden aldıkları bilgiler doğrultusunda yöntemler kullanma, veli-öğretmen-öğrenci işbirliği kullanma, evde eğitimi destekleme yöntemleri kullanma, öğrencinin düzeyine uygun yöntemler kullanma, öğrencinin ihtiyacına uygun yöntemler kullanma, ödül-ceza yöntemi kullanma sonuçlarına ulaşılmıştır. Boz Başpınar (2023) özel eğitimde görülen sorunlar üzerine yaptıkları çalışmalarda sorunlar karşısında ödül-ceza yöntemi, rol model olma yöntemi, öğrencilerin bireysel özelliklerine uygun teknikler kullanma gibi yöntemler kullanıldığı sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Ceylan ve Yıkılmış (2017) yaptığı çalışmada özel eğitimdeki sorunlar karşısında öğrenci düzeyine uygun etkinlikler kullanma, ödüllendirme, problemin kaynağını bulup çözüm arama yöntemi gibi yöntemler kullandığı sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Himmetoğlu vd., (2022), Tuğyanoğlu (2023) yaptıkları çalışmada özel eğitimdeki sorunlar karşısında doğrudan öğretim yöntemini kullandıkları sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın beşinci alt amacını oluşturan özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadıkları sorunların çözümü için öğretmenlerin ve velilerin birlikte çalışması ne ölçüde önemli görülüyor? Alt amacına ilişkin öğretmen ve veli görüşleri incelenmiş olup olumlu ve olumsuz görüşler temalarına ulaşılmıştır. Olumlu görüşler teması içeriğine bakıldığında sorunların gözden kaçan detaylarının ortaya

çıkmasını sağlamakta, sorunların erken teşhis edilmesini sağlamakta, öğrencilerin sosyal gelişimine katkı sağlamakta, öğrencilerin akademik gelişime katkı sağlamakta, çözümlerin kalıcı olmasını sağlamakta, öğretmen-veli iliklisinin sağlıklı kurulması öğrenci başarısını arttırmakta, ebeveynlerin eğitime aktif katılması sorunların ortaya çıkmadan önlenmesini sağlamakta, öğrencideki eksikliklerin anlaşılmasını sağlamakta, velilerin evde sorunlar karşısında daha rahat olmasına katkı sunmakta, eğitimin kaliteli olmasını sağlamakta sonuçlarına ulaşılmıştır. Olumsuz görüşler teması içeriğine bakıldığında velilerin işbirliğine yanaşmaması eğitimde sorunlara neden olmakta, okulda öğrenilen bilgilerin evde pekiştirilmemesi sorunlara neden olmakta sonuçlarına ulaşılmıştır. Aydoğdu ve Kılıç (2016), Arslan (2019), Celep (2019), Uçar, (2016), Landmark vd., (2010) Balta (2017) özel eğitim üzerine yaptıkları çalışmalarda ailelerin özel eğitimde etkin katılımının önemli ve gerekli olduğu sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Korucu (2005), Küçük (2022), Dearing vd., (2004), Machen vd., (2005) özel eğitim üzerine yaptıkları çalışmalarda ailenin özel gereksinimli öğrencinin eğitimine etkin katılım sağlamasının öğrencinin akademik başarısını arttırdığı sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca Küçük (2022) yaptığı çalışmada velilerin işbirliğine yanaşmamasının soruların çözümünde sıkıntılar ortaya çıkardığı sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir.

Araştırmanın altıncı alt amacını oluşturan özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim sürecinde yaşadıkları sorunların çözümü için neler önerirsiniz? Alt amacına ilişkin öğretmen ve veli görüşleri incelenmiş olup incelendiğinde öğretmenlere yönelik öneriler, velilere yönelik öneriler, MEB’e yönelik öneriler, rehberlik servisine yönelik öneriler temalarına ulaşılmıştır. Öğretmenlere yönelik öneriler teması içeriğine bakıldığında sorunların iyi tahlil edilmesi ve kaynağına inilmesi, öğrenciye uygun yöntem ve teknikler belirlenmesi, sürecin kayıt altına alınması, velilerin özel eğitim hakkında bilgilendirilmesi, öğretmen-veli işbirliğinin kurulması, öğrencinin daha önceki

öğretmeni ile iletişim halinde olunması, öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına göre eğitim verilmeli, öğrenci tüm yönleri ile tanınmalı, aile ziyaretleri yapılmalı, öğretmenler davranışlarında tutarlı olmalı sonuçlarına ulaşılmıştır. Velilere yönelik öneriler teması içeriğine bakıldığında veli-öğretmen işbirliğinin kurulması, veli öğrencinin eğitimini takip etmeli, veliler sorunlar karşısında öğretmen ve personellerle işbirliği yapmalı sonuçlarına ulaşılmıştır. MEB'e yönelik öneriler teması içeriğine bakıldığında özel eğitim kurumunda çalışan kişilere bilgilendirici çalışmalar yapılması, okullardaki materyal eksikliklerinin giderilmesi, özel eğitimde yeni eğitim politikaları belirlenmeli, özel eğitim öğretmeni sayısı arttırılmalı, özel eğitim öğretmenlerinin özlük hakları iyileştirilmeli, okullardaki sınıf sayıları arttırılmalı, öğrenci sınıf mevcutları düşürülmeli, öğrencilerin sosyal gelişimine yönelik alanlar yapılmalı, özel eğitim okullarının yapısı özel eğitime uygun şekilde yapılmalı, ailelere özel eğitim hakkında bilgilendirici çalışmalar yapılmalı, özel eğitim kurumlarında sağlık çalışanı atanmalı, okullardaki güvenlik zafiyetleri giderilmeli sonuçlarına ulaşılmıştır. Rehberlik servisine yönelik öneriler teması içeriğine bakıldığında öğrenciler rehberlik servisinde psikolojik destek almalı, sorunlar karşısında rehberlik servisi ile işbirliği yapılmalı sonuçlarına ulaşılmıştır. Balta (2017) özel eğitim öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada sınıf mevcutlarının düşürülmesi gerektiği sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Celep (2019) özel eğitim öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada özel eğitim okullarında donanımsal eksikliklerin, materyal eksikliklerinin giderilmesi, sınıf mevcutlarının düşürülmesi gerektiği, özel eğitim okullarının yapısının özel eğitime uygun şekilde yapılması gerektiği sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir. Himmetoğlu vd., (2022), Uçar (2016), Balta (2017), Sönmez (2017) özel eğitim üzerine yaptıkları çalışmada okulların donanımsal eksikliklerinin giderilmesi gerektiği sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Gürsel vd., (2007) özel eğitim öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada Milli Eğitim Bakanlığının öze eğitim öğretmen sayısını arttırması gerektiği sonucuna

ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Ateş (2021) yaptığı çalışmada özel eğitim öğrencilerinin eğitimlerinin evde aileler tarafından desteklenmesi gerektiği, ailelerin özel eğitim hakkında bilgilendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir. Küçük (2022) özel eğitim üzerine yaptığı çalışmada sorunlar karşısında rehberlik servisi ile işbirliği kurulmasının gerektiği sonucuna ulaşmış, çalışmanın bulgusu ile benzerlik göstermektedir.

Öneriler

Araştırmada ulaşılan sonuçlardan yola çıkarak şu önerilerde bulunulabilir:

Araştırmanın örnekleminin sınırlı olması sebebi ile benzer çalışmaların daha büyük ve daha farklı örneklem gruplarına uygulanması araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini geliştireceği düşünülmektedir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmasından dolayı yapılacak olan benzer çalışmaların nicel ve karma araştırma yöntemleri ile desteklenmesi araştırmanın güvenilirliğine, geçerliğine farklı bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda özel eğitim sürecinde öğretmenlere, velilere, öğrencilere ve okullara yönelik sorunlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özel eğitimde yaşanan bu sorunların önlenmesine yönelik yapılacak çalışmaların özel eğitim kurumlarına, özel eğitim öğretmenlerine, özel gereksinimli çocuğu bulunan velilere, eğitim-öğretime katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda özel eğitimde yaşanan sorunların öğretmen-veli ilişkisini hem olumlu hem olumsuz etkilediği yönünde görüşlere ulaşılmış olup olumsuz görüşlerin daha fazla olduğuna ulaşılmıştır. Öğretmen-veli ilişkisini olumlu etkileyen görüşlerin desteklenmesine, olumsuz görüşlerin azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılmasının hem öğretmenlere hem velilere hem de öğrencilere fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda özel eğitimde yaşanan sorunların öğretmen ve velilerin sorunlara yaklaşımını hem olumlu hem olumsuz etkileyen durumlar olduğu sonucuna ulaşılmış olup olumsuz görüşlerin daha fazla olduğuna ulaşılmıştır. Olumlu etkileyen faktörlerin desteklenmesine, olumsuz faktörlerin azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılmasının öğretmen ve velilerin yaklaşımını olumlu etkileyeceği düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda özel eğitimde yaşanan zorluklar karşısında öğretmenlere yönelik yöntemler ve velilere yönelik yöntemler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen ve velilerin uyguladıkları yöntemlerin arttırılmasının ve etkili olan yöntemler üzerine daha ayrıntılı çalışmalar yapılmasının özel eğitimde başarıyı arttıracakı düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda özel eğitimde yaşanan sorunların çözümü için öğretmenlere, velilere, MEB'e, rehberlik servisine yönelik öneriler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Önerilerin dikkate alınmasının ve gerekli çalışmalar yapılmasının özel eğitime fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, Ç. (2000). *Zihin özürlü çocuklarla çalışan özel eğitim öğretmenlerinin sınıflarında karşılaştıkları problem davranışlarla ilgili görüş ve önerileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Akçakaya, D. (2022). *Özel eğitim sınıflarında çalışan öğretmenlerin karşılaştıkları iletişim sorunlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi].
- Akdemir, A. B., & Kılıç, A. (2020). Ortaöğretim öğrencilerinin özel ders alma nedenlerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 1008-1023.
- Ateş, B. (2021). *Özel eğitim kurumlarında çalışan özel eğitim öğretmenlerinin zihin kuramı hakkındaki görüşlerinin incelenmesi*. [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi].

- Arlı, M. ve Nazik, H.(2005). *Bilimsel araştırmaya giriş. Gazi kitabevi. Ankara.*
- Arslan, A. (2023). *Özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli bireylerin eğitiminde aile katılımı hakkında görüş ve önerileri.* [Yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi].
- Aydın, A. & Karkaç, N.N. (2015). Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin empatik eğilim düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24 (2015), 43-65.
- Aydoğdu, F. ve Kılıç, D. (2016). Sınıf, okul öncesi ve özel eğitim öğretmenlerinin aile katılımına ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 265-274.
- Balta, M. (2017). *Zihin engelli bireylere orta öğretim düzeyinde verilen mesleki eğitimde yaşanan sorunlar.* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi].
- Barut, Y. (2012). Özel eğitim ve özel gereksinimli çocuklar. & Murat Vural (Ed.), *Özel Eğitim*, 14-58.
- Batu, S. (2015). *Özel eğitim.* Pegem Akademi.
- Batu, E. S. (2000), Kaynaştırma, destek hizmetler ve kaynaştırmaya hazırlık etkinlikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(04).
- Benson, P., Karlof, K. L., & Siperstein, G. N. (2008). Maternal involvement in the education of young children with autism spectrum disorders. *Autism*, 12(1), 4.
- Bogensneider, K., & Johnson, C. (2004). Family involvement in education: How important is it? What can legislators do? *Wisconsin Family Impact Seminars*, 19-29.
- Boz Başpınar B. (2023). *Özel eğitim öğretmenlerinin karşılaştıkları problem davranışlara yönelik kullandıkları yöntemlerin incelenmesi.* [Yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi].

- Cavkaytar, A. ve Diken, İ.H. (2007). *Özel eğitime giriş*. Kök Yayıncılık.
- Celep, M. (2019). *Özel eğitim meslek okulu öğretmenlerinin özel eğitimde mesleki eğitime ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi].
- Ceylan, F. & Yıkılmış, A. (2017). Kaynaştırma öğrencilerinin sergilediği problem davranışlara yönelik sınıf öğretmenlerinin uyguladıkları önleme ve müdahale stratejileri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 239-264.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*, (Çev. Ed: Bütün, M. & Demir, S.B.). 5. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çakmak Ö. Ç. (2010). Okul öncesi eğitim kurumlarında aile katılımı. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 1-18.
- Carlisle, E., Stanley, L., & Kemple, K. M. (2005). Opening doors: Understanding school and family influences on family involvement. *Early Childhood Education Journal*, 33(3), 15
- Çelenk, S. (2003). Okul aile işbirliği ile okuduğunu anlama başarısı arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(24), 33-39.
- Dayı, E., Ataman, S., & Köşretaş, B. (2022). Özel gereksinimli bireylerin eğitsel tanılama ve değerlendirme sürecinde iş birliği: Aile deneyimleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(3), 2663-2693.
- Dearing, E., Kreider, H., Simpkins, S., & Weiss, H. (2006). Family involvement in school and low-income children's literacy: Longitudinal associations between and within families. *Journal of Education Psychology*, 98 (4), 653-664.

- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2008). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Strategies of qualitative inquiry* (pp. 1–43).
- Girli, A. ve Sabırsız, S. (2011). Otizm tanılı çocuklara uygulanan “resimlerle duyguların öğretimi programı”nın etkililiğinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12(0)
- Gürsel, O., Ergenekon, Y. ve Batu, S. (2007) Gelişimsel geriliği olan bireylere okuldan işe geçiş becerilerinin kazandırılmasına ilişkin öğretmenlerin ve yöneticilerin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 61-85.
- Himmetoğlu, B., Shikhkamalova, V. ve Bayrak, C. (2022). Özel eğitim öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların çözümünde okul yöneticilerinin rolü, *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(3), 1597-1618.
- Hoover-Dempsey, K. V., Walker, J. M., Sandler, H. M., Whetsel, D., Green, C. L., Wilkins, A. S., & Closson, K. (2005). Why do parents become involved? Research findings and implications. *The elementary school journal*, 106(2), 105-130.
- Işık, M., Seymen, T. (2023). Özel eğitim öğretmenlerinin sorunlarının analizi, *Eğitim Bilim ve Araştırma Dergisi*, 4(1), 2757-9522.
- Karakoç, B. ve Atbaşı, Z. (2020). Özel eğitim öğretmenlerinin problem davranışlara müdahalede işbirliğinin önemine ve uygulanmasına yönelik görüşleri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(29), 1668-1688.
- Karasu, T., & Mutlu, Y. (2014). Öğretmenlerin perspektifinden özel eğitimde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri: Muş il örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 47-66.

- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, gelişimi ve ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), s.1-13.
- Kırcaali-İftar, G. (1998). Kaynaştırma ve destek özel eğitim hizmetleri. *Özel Eğitim (17-22)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 1018.
- Kırcaali-İftar, G. (1998), *Özel gereksinimli bireyler ve özel eğitim*. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Korucu, N. (2005). *Türkiye'de özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti veren kurumların karşılaştığı güçlüklerin analizi: kurum sahipleri, müdür öğretmen ve aileler açısından*. [Yüksek lisans tezi, Konya Selçuk Üniversitesi].
- Küçük, T. E. (2022). *Özel eğitimde öğrencilerin eğitim süreçlerine ailelerin katılımına ilişkin öğretmen veli ve okul yöneticisi görüşleri*. [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi].
- Landmark, L.J., Ju, S. ve Zhang, D. (2010). Substantiated best practices in transition: fifteen plus years later. *Career Development for Exceptional Individuals*, 33(3), 165–176.
- Machen, S., Wilson, J., & Notar, C. (2005). Parental involvement in the classroom. *Journal of Instructional Psychology*, 32 (1), 13- 16.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. Nobel.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018), T.C. Resmi Gazete, 30471, 7 Temmuz 2018.
- MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2020). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği (31152), 2020.
- Özkubat, U. ve Töret, G. (2014). Zihinsel yetersizliği olan çocuklara gündüz tuvalet kontrolü becerisi öğretiminde

anneleri tarafından sunulan geleneksel gündüz tuvalet kontrolü öğretimin etkililiği. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(35), 61-84.

Özokçu, O. (2013), *Özel eğitim*. Maya Akademi.

Öztekin, A., Kavan, N., & Çelik, S. (2021). Assessment of the opinions of the guidance and psychological counseling teacher candidates on inclusion education. *Assessment*, 15, 01.

Sani-Bozkurt, S., Bozkuş-Genç, G., Vuran, S., Yıldız, G., Çelik, S., Diken, İ. H., Uysal, Ç., Gürgür, H., Kalaycı, G. Ö., Diken, Ö., Ateşgöz N. N., İcüz R., Doğan M., Şafak, P. Ve Demiryürek, P. (2021). COVID-19 salgınında Türkiye’deki özel gereksinimi olan öğrenciler ve ailelerine yönelik uzaktan özel eğitim uygulamalarına ilişkin uzman bakış açısı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 23(1), 133-164.

Seidman, I. (2006). *Interviewing as qualitative research: A guide for researchers in education and the social sciences*. Teachers college press.

Sönmez, M. (2017). *Zihin yetersizliği olan bireylerin iş yaşamına geçiş sürecinin incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi].

Pang, Y. (2010). Facilitating family involvement in early intervention to preschool transition. *School Community Journal*, 20(2), 183–19

Sarı, H. (2003). *Özel eğitime muhtaç öğrencilerin eğitimleriyle ilgili çağdaş öneriler*. Pegem Yayıncılık.

Sucuoğlu, B., Küçükler, S. ve Kanık, N. (1993). Özel eğitimde anne-baba eğitimi programları (örnek çalışma). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25(2), 521-537.

Tekin İftar, E. (Ed.). (2010). *Davranış ve öğrenme sorunu olan çocukların eğitimi* (3. Baskı). Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Tuğyanoğlu, G. (2023). *Öğretmenlerin perspektifinden özel eğitim uygulama okullarında yaşanan sorunlar*. [Yüksek lisans tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi].
- Uçar, A.S. (2016). *Zihin yetersizliği olan bireylerin istihdam sürecinde yer alan paydaşların istihdam sürecine yönelik görüş ve önerileri*. [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi].
- Ulugöl, F. ve Cavkaytar, A. (2020). Zihin yetersizliği olan bireylere ev içi becerilerinin öğretiminde aile eğitimi programının etkililiği. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 10(2), 930-957.
- Vural Batık, M. ve Bayrakdar, U. (2017). Özel eğitim öğretmen adaylarının bakışıyla sınıf içi aile eğitimi ve rehberliği uygulamaları. *Journal of International Social Research*, 10(54).
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seç-kin.
- Zan, B. ve Özgür, İ. (2004). Engelli çocuk, engelli aile. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(27), 18-27.

